บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญา

ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา พยานถือว่าเป็นบุคคลหนึ่งที่มีความสำคัญที่รัฐหรือหน่วยงานของรัฐจะต้องให้ความคุ้มครอง เพื่อไม่ให้พยานนั้นถูกฝ่ายตรงข้ามข่มขู่ ทั้งนี้ เนื่องจากพยานถือเป็นบุคคลหนึ่งที่รู้ข้อมูลหรือข้อเท็จจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับคดีนั้น ดังนั้น ในบทที่ 2 ซึ่งเป็นบททบทวนวรรณกรรมนี้จึงได้มีการทบทวนเนื้อหาเกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการวิเคราะห์ต่อไปในบทที่ 4 ต่อไป ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาดังนี้

2.1 แนวความคิดในการดำเนินคดีอาญา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญามีลักษณะและวัตถุประสงค์ ที่ต่างจากกระบวนการยุติธรรมอื่น เนื่องจากมีการใช้อำนาจของหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าพนักงานของรัฐที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจับ การค้น การควบคุมตัวการขัง และการบังคับโทษ ซึ่งเป็นการกระทำที่กระทบต่อเนื้อตัวร่างกายของประชาชน[1] ทั้งยังมีลักษณะเป็นกระบวนการที่มีความสลับซับซ้อน มีองค์กรและบุคลากรหลายฝ่ายเข้ามาร่วม ทั้งในส่วนของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ พนัก งานอัยการ ผู้พิพากษา ทนายความ เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ พนักงานคุมประพฤติ นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา ล่าม หรือเจ้าพนักงานที่มีอำนาจตามกฎหมายอื่น ดังนั้น การผลักดันให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญามีประสิทธิภาพ มีการพิจารณาโดยรวดเร็ว สะดวก ประหยัด เป็นธรรม และประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ จึงต้องอาศัยความเข้าใจภาพความเชื่อมโยงของระบบยุติธรรม และที่สำคัญคือความเข้าใจเกี่ยวกับภารกิจและวัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมทาง

---

[1] คำพัน บุญพาคม. (2549). ***กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเปรียบเทียบ ไทย - ลาว ศึกษาขั้นตอนการพิจารณาของศาลชั้นต้น.*** วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 4.

อาญา และความเข้าใจถึงปรัชญาแนวทางที่เกี่ยวข้องในภารกิจของกระบวนการยุติธรรม โดยภารกิจของกระบวนการยุติธรรม มีดังต่อไปนี้[2]

1) ภารกิจในการคุ้มครองสังคม กล่าวคือ กฎหมายอาญาในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการรักษาความสงบ และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง เช่น การรักษาความมั่นคง ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ที่มีหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายต่าง ๆ เป็นผู้ดำเนินการ เป็นต้น เดิมระเบียบสังคมก็เป็นเครื่องมือควบคุมความประพฤติของมนุษย์ แต่การใช้ระเบียบสังคมปราศจากสภาพบังคับจากภายนอก ระเบียบสังคมอย่างเดียวจึงไม่เพียงพอที่จะทำให้มั่นใจได้ว่าสังคมจะมีความสงบและมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย อย่างแท้จริงได้ ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องมีกฎหมายเข้ามาเสริม เพื่อให้เกิดสภาพบังคับและสามารถคุ้มครองสังคมได้[3]

2) ภารกิจในการปราบปรามและในการป้องกันการกระทำความผิด กล่าวคือ กฎหมายอาญาหรือพระราชบัญญัติที่มีโทษทางอาญามีภารกิจในการคุ้มครองสังคมสองทาง คือ ในทางปราบปรามและในทางป้องกัน เมื่อการกระทำผิดใดเกิดขึ้นก็จะต้องใช้กฎหมายอาญาในการปราบปรามการกระทำความผิด และการใช้กฎหมายอาญาในการปราบปรามการกระทำความผิดนี้ ยังเป็นการกระทำเพื่อป้องกันมิให้การกระทำความผิดนั้นเกิดขึ้นอีกในอนาคตด้วย[4]

3) ภารกิจในการคุ้มครองคุณธรรมทางกฎหมายและในการคุ้มครองคุณภาพของการกระทำ กล่าวคือ กฎหมายอาญาควรจำกัดตัวเองอยู่กับการคุ้มครอง “คุณค่าพื้นฐาน (Grundwert หรือ Basic Value)” ของระเบียบสังคมเท่านั้น ไม่ชอบที่จะขยายขอบเขตออกไปมากกว่านี้ สิ่งหล่อหลอมให้การอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นไปโดยปกติสุขเป็นสิ่งที่ไม่มีรูปร่าง เป็นสิ่งที่เป็น “คุณค่า (Wert หรือ Value)” และเป็นคุณค่าที่จำเป็นที่เป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโดยการบัญญัติความผิดต่อชีวิต ความผิดต่อร่างกาย ความผิดต่อเสรีภาพ ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ และด้วยการรับเอาคุณค่าเหล่านี้เข้าไว้ในกรอบแห่งการคุ้มครองของกฎหมาย ทำให้ชีวิตมนุษย์ ความปลอดภัย ของร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดนั้นกลายเป็น “คุณธรรมทางกฎหมาย” (Rechtsgut

---

[2] คณิต ณ นคร. (2551). ***กฎหมายอาญาภาคทั่วไปความอาญา*** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 44.

[3] สัญลักษ์ ปัญวัฒนลิขิต. (2557). บทบาทของศาลในการประกันคุณภาพกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. ***วารสารมหาวิทยาลัยพายัพ,*** 24 (2), หน้า 3-4.

[4] ศุภชัย นารถพจนานนท์. (2553). ***ปัญหากฎหมายในการติดตามพยานบุคคลมาเบิกความในคดีอาญา.*** เอกสารการอบรมหลักสูตร ผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น รุ่นที่ 8 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม. หน้า 7-9.

หรือ Legal interest) ไปการที่จะทำให้กฎหมายอาญามีผลบังคับ และทำให้ภารกิจของกฎหมายอาญาเกิดผลในทางปฏิบัตินั้น จำเป็นต้องอาศัยกฎหมายวิธีพิจารณาความ ดังนั้น กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจึงมีภารกิจในการทำให้กฎหมายอาญามีผลบังคับ และทำให้ภารกิจของกฎหมายอาญาเกิดผลอย่างจริงจัง ดังนั้น วิธีพิจารณาความที่ดีจึงต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคล เพราะการดำเนินคดีอาญามีผลกระทบต่อบุคคลมาก จึงต้องมี “ความเป็นเสรีนิยม” การพิจารณาคดีอาญาจะต้องกระทำโดยเปิดเผยที่แสดงถึงความโปร่งใสตรวจสอบได้อันเป็นหลักของ “ความเป็นประชาธิปไตย” ด้วย[5]

อีกส่วนที่สำคัญ คือ กฎหมายบังคับโทษ ที่เป็นกลไกสำคัญให้เป็นไปตามภารกิจของกฎหมายอาญา คือ การบังคับโทษผู้กระทำความผิดในลักษณะต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษและวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ โดยมุ่งแก้ไขเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมชั่วของบุคคลและคืนคนดีสู่สังคม

กระบวนการยุติธรรมทางอาญามีวัตถุประสงค์ 2 ประการ ได้แก่ Crime Prevention คือ การหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ และการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลหรือผู้ต้องหาในคดี (Due Process) เพื่อมิให้สิทธิของบุคคลถูกล่วงละเมิดจากการใช้อำนาจตามกฎหมาย ดังนั้น เมื่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีวัตถุประสงค์ 2 ประการนี้ จึงมีปัญหาว่าจะมีวิธีการหรือมาตรการอย่างไรที่ทำให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ทั้ง 2 ประการดังกล่าวได้อย่างสมดุล กล่าวคือ สามารถหาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษได้ และสามารถคุ้มครองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลหรือผู้ถูกกล่าวหา โดยไม่มุ่งเน้นวัตถุประสงค์ใดวัตถุประสงค์หนึ่งมากเกินไป ในนานาประเทศจึงมีความพยายามที่จะกำหนดมาตรการวิธีการกลไกที่ทำให้องค์กรต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา สามารถควบคุมดูแล ตรวจสอบถ่วงดุลซึ่งกันและกัน ทั้งภายในองค์กรเดียวกันหรือภายนอกองค์กรเพื่อที่จะทำให้การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ทั้งสองประการได้อย่างมีประสิทธิภาพ[6]

ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมทางอาญา จึงเป็นกระบวนการที่นำเอาภารกิจของกฎหมายอาญามาขยายผลดำเนินการในภาคปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ และการที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว หน่วยงานหลักในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ได้แก่ ตำรวจ อัยการ ศาลราชทัณฑ์ และ

---

[5] รัตนาภรณ์ จิระวัฒนชัย. (2550). ***การคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา: ศึกษากรณีการนำระบบการประชุมทางจอภาพมาใช้ในการสืบพยาน.*** วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 24-25.

[6] พร้อมพรรณ ชลถาวรพงศ์. (2560). ***การรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบด้วยกฎหมายตามประมวลวิธีพิจารณาความอาญา.*** วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 23.

หน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องจะต้องมีความร่วมมือและผลักดันเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว ซึ่งเป้าหมายที่สำคัญในการบริหารกระบวนการยุติธรรมคือการให้ประชาชนได้รับการพิจารณาคดีอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม ซึ่งเป็นภารกิจสำคัญของรัฐในการอำนวยความยุติธรรม ทั้งจะเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชนว่าคดีความที่เกิดขึ้นจะได้รับการพิจารณา แก้ไขเยียวยาด้วยความยุติธรรมและรวดเร็ว โดยไม่สร้างภาระแก่ประชาชน กล่าวคือ จะต้องไม่มีอุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม การได้รับการพิจารณาคดี ทั้งในด้านระยะเวลาและค่าใช้จ่าย รวมถึงวิธีพิจารณาคดีของศาลจะต้องเป็นไปอย่างสะดวก รวดเร็ว ไม่ยุ่งยากซับซ้อนและอำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 หลักการดำเนินคดีอาญา

การดำเนินคดีอาญา (Criminal Proceedings) เป็นกระบวนการบังคับใช้กฎหมายอาญาโดยองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา อันประกอบด้วย พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ศาล ทนายความ ราชทัณฑ์ สถานพินิจและคุ้มครอง ตลอดจน สหวิชาชีพอื่น ๆ เช่น นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ แพทย์ เป็นต้น ปฏิบัติหน้าที่เชื่อมโยง สัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบเพื่อทำให้เกิดความสมดุลทางกฎหมายและบังเกิดความสงบสุขขึ้นในสังคม[7]

การดำเนินคดีอาญามีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาความจริง (Search of Truth) หรือ ตรวจสอบความจริง (Examination) ในคดีอาญา เพื่อชี้ขาดตัดสินคดีอันจะยังผลให้เกิดความ ยุติธรรมในสังคม อีกทั้งส่งผลให้เกิดความสงบเรียบร้อย (Social Peace and Public Order) ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน เมื่อสังคมมีความสงบสุขย่อมทำให้ประเทศชาติ มีการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง[8]

หากการดำเนินคดีอาญามีประสิทธิภาพ กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น รัฐสามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ไม่ปล่อยให้ลอยนวล ดังเช่นในสาธารณรัฐเกาหลี ใต้ ญี่ปุ่น สามารถดำเนินคดีกับนักการเมือง ถึงขั้นรับโทษจำคุก ประเทศที่กระบวนการยุติธรรมมีประสิทธิภาพนั่นคือมีการดำเนินคดีอาญาเป็นไปตามกฎหมาย ก็จะสามารถป้องกันการยึดอำนาจทางการเมือง

---

[7] สุทธิชัย หล่อตระกูล. (2545). ***มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองพยานเกี่ยวกับความผิดในการเลือกตั้ง.*** วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 38.

[8] เรื่องเดียวกัน, หน้า 38.

(รัฐประหาร) ได้ โดยเฉพาะสังคมไทยทุกครั้งที่มีการยึดอำนาจจะมีข้ออ้างเรื่องรัฐบาลทุจริตคอร์รัปชั่น เมื่อไม่สามารถดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดได้ จึงเป็นข้ออ้างของผู้ยึดอำนาจในการทำรัฐประหาร[9]

ดังที่กล่าวข้างต้นแนวคิดการดำเนินคดีอาญาจึงเป็นเรื่องอันเกี่ยวด้วยกับกระบวนการค้นหาความจริงเพื่อนำไปสู่ความยุติธรรมอันเป็นสิ่งที่ประชาชนเรียกร้องแสวงหา ย่อมกล่าวได้ว่า คำตอบสุดท้ายของการดำเนินคดีอาญาคือการยังให้เกิดความยุติธรรม (Justice) ขึ้นในสังคมนั่นเอง

2.3 หลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย

หลักนี้มีอยู่ว่าเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น เจ้าหน้าที่มีหน้าที่ต้องดำเนินการสอบสวนโดยไม่คำนึงว่าจะมีการร้องทุกข์กล่าวโทษหรือไม่ และเมื่อมีเหตุอันควรเชื่อว่ามีการกระทำผิดกฎหมาย เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดเสมอ ซึ่งถือว่าเป็นหลักประกันความเสมอภาคตามกฎหมาย ทั้งป้องกันมิให้เกิดการใช้อิทธิพลที่มิชอบด้วยความยุติธรรมต่อการดำเนินคดีของเจ้าหน้าที่รัฐ และเมื่อดำเนินคดีแล้วจะยุติการดำเนินคดีไม่ได้ เพราะถือว่าคดีได้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมแล้ว ตามหลักเปลี่ยนแปลงมิได้ (Immutabilitatsprinzip) ที่ถือเป็นหลักประกันของหลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย พิจารณาแนวคิดในทางทฤษฎีทางอาญา แล้วจะพบว่าหลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายเป็นทำนองเดียวกับความคิดในทฤษฎีแก้แค้นทดแทน (Retributive Theory)[10]

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยเด็ดขาดหรือหลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย จะมีศาลเป็นองค์กรหลัก โดยศาลจะมีอำนาจและบทบาทตั้งแต่ชั้นสอบสวนตรวจสอบ และวินิจฉัยสั่งคดี ศาลสอบสวน (Investigating magistrate) จะควบคุมการสอบสวนอย่างใกล้ชิด โดยพนักงานสอบสวนจะต้องรายงานความคืบหน้าในการสอบสวนคดีทุกระยะการจับกุมและตรวจค้นจะกระทำต่อเมื่อมีหมายศาลเท่านั้นและที่ปรากฏรูปแบบชัดเจนที่สุด ก็คือ การมีศาลสอบสวน (Investigating Magistrate)

---

[9] วีระพงษ์ บุญโญภาส และคณะ. (ม.ป.ป.). ***การบริหารจัดการระบบงานคุ้มครองพยานของสำนักงานคุ้มครองพยาน คุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546.*** เอกสารประกอบการสัมมนา. หน้า 7.

[10] วีระพงษ์ บุญโญภาส. (2546). แนวคิดในการคุ้มครองพยานในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546. ***วารสารนิติศาสตรจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,*** 25, หน้า 279.

ซึ่งปรากฏในหลายประเทศทางภาคพื้นยุโรปและในอเมริกากลางและใต้ เช่น บราซิล เปรู ชิลี และคอสตาริกา เป็นต้น[11]

การตัดสินใจว่าจะฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้ต้องหาหรือไม่ จะขึ้นอยู่กับการพิจารณาว่าการกระทำของผู้ต้องหาเข้าองค์ประกอบความผิดในกฎหมายครบถ้วนหรือไม่เท่านั้น ซึ่งหากพิจารณาได้ว่าการกระทำเข้าองค์ประกอบความผิดดังกล่าวแล้วก็ต้องฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลเสมอไป และในบางกรณีแม้จะได้มีคำสั่งไม่ฟ้องแล้วศาลก็ยังมีอำนาจเรียกสำนวนการสอบสวนไปพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง หากศาลมีความเห็นแตกต่างจากพนักงานอัยการ ศาลก็มีอำนาจสั่งให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาลได้

การพิจารณาคดี รูปแบบและเนื้อหาของการพิจารณาคดีในระบบนี้ มีลักษณะของระบบไต่สวน (Inquisitorial System) ปรากฏอยู่อย่างเด่นชัด คือ ผู้พิพากษาจะมีบทบาทในการค้นหาความจริงเกี่ยวกับคดีนั้นอย่างกว้างขวาง โดยอาจมีอำนาจออกคำสั่งให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีทุกฝ่ายปฏิบัติอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อหาพยานหลักฐานมาสู่ศาลให้ได้ พนักงานอัยการและทนายความมีบทบาทเสมือนเป็นเพียงเจ้าหน้าที่ของศาลเท่านั้น[12]

2.4 หลักการและแนวคิดสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิของมนุษย์ทุกคนบนโลกที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิดและเป็นสากล ไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ชนชาติ ประเทศ เพศ ผิวพรรณ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม สติ ปัญญา ความสามารถ ฐานะทางเศรษฐกิจ ที่จะดำเนินชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี มีอิสระ เสรีภาพ เสมอภาค มีชีวิตที่ดี มีสิทธิแสวงหาวัตถุปัจจัยมาดำรงชีพ ได้รับการยอมรับจากสังคมและการปฏิบัติจากรัฐอย่างเหมาะสม

นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2535 เป็นต้นมา การเคลื่อนไหวปกป้อง คุ้มครองและเผยแพร่แนวคิดสิทธิมนุษยชนเริ่มขยายตัวมากขึ้น จนถึงในปี 2540 จึงเกิดรัฐธรรมนูญที่ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางและยังมีบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิมนุษยชนอย่างเด่นชัด รวมไปถึงการก่อให้เกิดคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติด้วย

---

[11] สาวิตรี สุขศรี. (2544). การคุ้มครองความปลอดภัยของพยานบุคคลในคดีอาญา. ***วารสารนิติศาสตร์ธรรมศาสตร์,*** 12, หน้า 697.

[12] เรื่องเดียวกัน, หน้า 697.

2.4.1 แนวคิดในการคุ้มครองสิทธิ

1) ความหมายของคำว่า “สิทธิ”

สิทธิ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายว่า หมายถึง อำนาจอันชอบธรรม อำนาจที่จะกระทำการใด ๆ ได้อย่างอิสระโดยได้รับการรับรองจากกฎหมาย

สิทธิ หมายถึง อำนาจที่กฎหมายให้แก่บุคคลในอันที่จะมีเจตจำนง “Willensmacht” เช่น ในการที่บุคคลใดมีกรรมสิทธิ์เหนือทรัพย์ บุคคลนั้นย่อมมีอำนาจที่จะมีเจตจำนง ที่จะครอบครองที่จะใช้สอยหรือที่จะจำหน่ายทรัพย์นั้น โดยเขาจะใช้อำนาจนั้นหรือไม่ก็ได้ หรือจะใช้อำนาจดังกล่าวแต่เพียงบางประการก็ได้ แล้วแต่เจตจำนง (Will) ของเขา โดยความสำคัญอยู่ที่ “อำนาจ” (Macht) ที่กฎหมายให้แก่บุคคล ความหมายนี้ วินด์ไชด(Windscheid) นักกฎหมายเยอรมันเป็นผู้คิดค้น[13]

สิทธิ หมายถึง ประโยชน์ที่กฎหมายคุ้มครองให้ ความเห็นนี้เยียริ่ง (Jhering) นักกฎหมายเยอรมันเป็นผู้คิด โดยเน้นหนักไปที่จุดประสงค์ของสิทธิ กล่าวคือ การที่กฎหมายให้อำนาจ แก่บุคคลที่จะมีเจตจำนง (Willensmacht) ก็เพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งบุคคลมุ่งประสงค์ ฉะนั้น จึงควรจะถือว่า “สิทธิ” เป็นประโยชน์ที่กฎหมายคุ้มครองมากกว่าจะเป็นอำนาจ[14]

2) องค์ประกอบของสิทธิ

สิทธิย่อมมีต่อบุคคลคนเดียว บางคน หรือทุกคนที่จะกระทำหรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง สิทธิจึงมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

(1) เจ้าของสิทธิ หรือ ผู้ถือ “สิทธิ” ซึ่งจะเป็นบุคคลธรรมดา หรือนิติบุคคลก็ได้แต่ “ทรัพย์” ย่อมไม่สามารถเป็นเจ้าของสิทธิได้ เช่น บุคคลจะทำพินัยกรรมยกทรัพย์มรดกของเขาให้แก่สุนัขที่เขารักไม่ได้ เพราะสุนัขเป็นสัตว์จะเป็นเจ้าของสิทธิไม่ได้ แต่ทำพินัยกรรมยกทรัพย์มรดกให้แก่บุคคลโดยมีข้อกำหนดเลี้ยงดูสัตว์นั้นได้[15]

(2) บุคคลที่มีหน้าที่ ได้แก่บุคคลที่จะต้องรับผิดต่อสภาพบังคับ เว้นแต่เขาจะกระทำหรืองดเว้นกระทำการบางประการ ทั้งนี้เพราะสิทธิและหน้าที่ย่อมเป็นของคู่กัน เมื่อมีเจ้าของสิทธิ

---

[13] พันวิชณ์ โรจนตันติ. (2547). ประโยชน์สาธารณะกับการจำกัดสิทธิเสรีภาพ. ***วารสารผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา,*** 2 (2), หน้า 56.

[14] หยุด แสงอุทัย. (2535). ***ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป*** (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: ประกายพรึก. หน้า 217.

[15] คนึงนิจ ศรีบัวเอี่ยม. (2560). ***ความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อมเพื่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน.*** ศูนย์วิจัยกฎหมายและการพัฒนา คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 5-6.

ก็ต้องมีบุคคลผู้มีหน้าที่ และจะเรียกว่าเขาเป็นผู้ถือ “หน้าที่” ก็ได้ ผู้ที่จะมีหน้าที่ได้ย่อมจะต้องเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลเช่นเดียวกัน[16]

(3) การกระทำหรืองดเว้น ซึ่งบุคคลเจ้าของสิทธิหรือผู้ถือสิทธิสามารถเรียกร้องได้จากบุคคลผู้มีหน้าที่ กล่าวคือ สิทธิย่อมเป็นเหตุให้บุคคลมีหน้าที่ที่จะกระทำหรืองดเว้นกระทำการใด ๆ เพื่อประโยชน์ของเจ้าของสิทธิ และโดยปกติได้เรียกองค์ประกอบนี้ว่า “เนื้อหา (Content)” ของสิทธิ

(4) วัตถุแห่งสิทธิ (Object of Right) ซึ่งได้แก่บางสิ่งบางอย่างที่การกระทำหรืองดเว้นตามข้อ 3 เกี่ยวข้องบางสิ่งบางอย่างนี้ไม่จำต้องเป็นทรัพย์คือวัตถุที่เป็นรูปร่าง อาจจะเป็นสิทธิหรือบุคคลก็ได้

(5) เหตุให้เกิดสิทธิหรือเหตุให้สิทธิตกทอดไปยังผู้ถือสิทธิ ซึ่งได้แก่ข้อเท็จจริงที่ทำให้เกิดสิทธิ หรือทำให้สิทธิตกทอดไปยังเจ้าของสิทธิ หรือจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ ข้อเท็จจริงซึ่งผลของข้อเท็จจริงนั้นเป็นเหตุให้เจ้าของสิทธิได้รับสิทธินั้น[17]

3) สิทธิตามกฎหมายมหาชน

การยอมรับรองสิทธิที่เกิดจากกฎหมายมหาชน หมายความว่า รัฐโดยรัฐธรรมนูญก็ดี โดยกฎหมายก็ดี ย่อมผูกพันตนเอง เป็นการยอมผูกมัดของอำนาจสาธารณะ เพื่อประโยชน์ของเอกชน[18] ตามที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า สิทธิตามกฎหมายมหาชนเป็นสิทธิของราษฎรที่มีต่อรัฐและอำนาจสาธารณะอื่น ๆ เช่น เทศบาล สิทธิดังกล่าวนี้รัฐและผู้ทรงอำนาจสาธารณะอื่นได้รับรองหรือให้แก่ราษฎร และพอจะแยกสิทธิตามกฎหมายมหาชนออกได้[19] ดังนี้

(1) สิทธิที่เกี่ยวกับสถานะของบุคคลในทางปฏิเสธ (Nagative Status) ซึ่งได้แก่ สิทธิที่จะป้องปัดและสิทธิในเสรีภาพที่มีต่อรัฐ ซึ่งโดยสิทธินี้ราษฎรย่อมมีสิทธิเรียกร้องให้รัฐและเจ้าพนักงานของรัฐละเว้นที่จะไม่กล้ำกรายสิทธินี้ สิทธิดังกล่าวนี้ได้แก่สิทธิตามรัฐธรรมนูญและสิทธิมนุษยชน (Human Right)

---

[16] เรื่องเดียวกัน, หน้า 6.

[17] สัญลักษ์ ปัญวัฒนลิขิต. อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 3. หน้า 3-4.

[18] วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. (2540). ***ข้อความคิดและหลักการพื้นฐานในกฎหมายมหาชน.*** กรุงเทพฯ: นิติธรรม. หน้า 2-3.

[19] มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. (2562). ***สิทธิและการใช้สิทธิ.*** (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://www.elfhs.ssru.ac.th/kamonwan_na/file.php/1/_5_.pdf. [2563, 27 เมษายน].

(2) สิทธิที่เกี่ยวกับสถานะของบุคคลในทางที่จะดำเนินการ (Active Statue) ซึ่งเป็นสิทธิที่ราษฎรที่จะมีต่อรัฐ เช่น สิทธิเลือกตั้ง ซึ่งเป็นสิทธิที่ให้ไว้แก่ราษฎรในการที่จะก่อตั้งชีวิตในทางการเมืองของรัฐ[20]

(3) สิทธิที่จะเรียกร้องการปฏิบัติบางประการจากรัฐ (Positive Status) เช่น สิทธิที่จะเรียกร้องให้รัฐคุ้มครองสิทธิของบุคคล สิทธิที่จะขอให้คุ้มครองตนจากการกระทำของรัฐต่างประเทศ สิทธิที่จะเรียกร้องให้รัฐปฏิบัติการเนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับข้าราชการ เช่น สิทธิเรียกร้องให้จ่ายเงินเดือนหรือจ่ายเงินบำเหน็จบำนาญ[21]

(4) ในทางที่กลับกัน รัฐก็มีสิทธิตามกฎหมายมหาชนต่อราษฎร เช่น รัฐมีสิทธิที่จะได้รับการเชื่อฟังถ้อยคำและความซื่อสัตย์จากราษฎร แต่รัฐจะต้องออกเป็นกฎหมายก่อตั้งสิทธิดังกล่าวขึ้น เช่น สิทธิที่จะเรียกร้องให้ราษฎรรับราชการ เป็นต้น

(5) สิทธิในความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถืออำนาจสาธารณะต่อกันและกัน เช่น ระหว่างรัฐกับเทศบาล หรือระหว่างเทศบาลกับเทศบาลด้วยกัน

สิทธิ ตามกฎหมายมหาชนก็เป็นเช่นเดียวกับสิทธิตามกฎหมายเอกชน กล่าวคือ จะต้องมีวิถีทางบังคับให้เป็นไปตามสิทธินั้นๆ ได้ ในสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนี ถ้าเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญได้มีการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ขึ้น เช่น ศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันเคยวินิจฉัยว่า การที่สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันตั้งงบประมาณอุดหนุนการดำเนินงานของพรรคการเมืองโดยตรงนั้นเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญ ซึ่งจะจ่ายให้ไม่ได้ ถ้าเป็นสิทธิตามกฎหมายปกครองก็ได้ มีการจัดตั้งศาลปกครองขึ้นเพื่อวินิจฉัยคดีปกครองเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากศาลยุติธรรม[22]

4) สิทธิในด้านสิทธิมนุษยชน

ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าหลักสิทธิมนุษยชนนั้นได้รับการยอมรับในรูปแบบที่เป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร กล่าวคือ ได้รับการพิจารณาในมุมมองทางกฎหมายมิใช่ในขอบเขตทางปรัชญา

---

[20] จุมพล หนิมพานิช. (2548). ***พัฒนาการทางการเมืองไทย อำมาตยาธิปไตย ธนาธิปไตยหรือประชาธิปไตย.*** กรุงเทพฯ: ธรรมดาเพรส. หน้า 296.

[21] วันพิชิต ศรีสุข. (2552). ***กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น แก่เยาวชนด้านการขับร้องเพลงซอพื้นเมือง เพื่อเสนอแนวคิดการเมืองภาคพลเมือง.*** งานวิจัยคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. หน้า 7.

[22] หยุด แสงอุทัย. อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 14. หน้า 227-229.

ลักษณะดังกล่าวนั้นก็มาจากการออมชอมทางความคิดของสองสำนักกฎหมาย คือ สำนักกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง และสำนักกฎหมายฝ่ายธรรมชาติ ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นการแปรสิทธิตามธรรมชาติของบุคคลมาเป็นสิทธิของบุคคลที่ได้รับการรับรองโดยกฎหมาย โดยอันที่จริงแล้วแนวความคิดว่าด้วย สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิตามธรรมชาติตามสำนักกฎหมายฝ่ายธรรมชาติ อันที่จริงแล้วคำว่าสิทธิมนุษยชนนั้นเพิ่งใช้เรียกกัน เมื่อศตวรรษที่ 20 แต่ก่อนหน้านั้นรู้จักกันในคำว่า สิทธิของบุคคลซึ่งคำดังกล่าว เป็นคำที่ใช้กันมานานและใช้คำดังกล่าวในการจำกัดอำนาจของผู้ปกครองรัฐที่เห็นกันว่าใช้อำนาจตามอำเภอใจและเบียดเบียนผู้อยู่ใต้การปกครอง โดยใช้แนวความคิดเรื่องกฎหมายฝ่ายธรรมชาติมาเป็นฐานในการรับรองและคุ้มครองสิทธิของบุคคล จนปรากฏการรับรองเรื่องดังกล่าวเป็นลายลักษณ์อักษรหลายฉบับด้วยกัน เช่น มหาบัตรแมคนาคาร์ตา คำประกาศอิสรภาพอเมริกา คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองเป็นต้น[23]

ภายใต้มุมมองของฝ่ายกฎหมายธรรมชาติ เห็นว่าสิทธิของบุคคลเป็นสิทธิติดตัวมากับความเป็นมนุษย์ตามธรรมชาติ และสังคมต้องให้การยอมรับและสิทธิดังกล่าวนั้น เป็นสิทธิที่ใช้อ้างต่อการใช้อำนาจของรัฐในทุกรูปแบบด้วยเหตุดังกล่าว จึงกล่าวว่าเป็นสิทธิที่ไม่สามารถถ่ายโอนให้แก่กันได้ ดังนั้น ในฝ่ายสำนักกฎหมายบ้านเมืองนั้น จึงตระหนักถึงสิทธิดังกล่าว โดยตั้งอยู่บนฐานของความจริงที่ว่าสิทธิดังกล่าวยังคงอยู่ เนื่องมาจากผู้บัญญัติกฎหมายหรือผู้จัดทำรัฐธรรมนูญ

การที่มีแต่เพียงการยอมรับว่าสิทธิดังกล่าวมีอยู่นั้นหาเป็นการเพียงพอไม่ เพราะการที่จะให้สิทธิดังกล่าวมีผลเป็นจริงเป็นจังขึ้นนั้นจำต้องทำให้ปรากฏออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรโดยยังยืนอยู่บนพื้นฐานแห่งกฎตามธรรมชาติที่ยังผูกติดอยู่กับความเป็นมนุษย์ซึ่งยังไม่ได้รับการเคารพจากองค์กรของรัฐหรือแม้แต่ระหว่างปัจเจกบุคคลด้วยกันเอง เว้นเสียแต่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าจะต้องได้รับการตราเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร โดยการให้หลักประกันแก่สิทธิดังกล่าวนั่นเอง และการให้หลักประกันดังกล่าวที่จะเกิดมรรคเกิดผลได้มากที่สุดก็คือ การให้หลักประกันโดยรัฐธรรมนูญในฐานะที่เป็นตัวกำหนดกรอบของการใช้อำนาจรัฐ[24]

ศาสตราจารย์ Jean Rivero ได้เสนอให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างสิทธิมนุษยชนและสิทธิเสรีภาพตามกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองสองประการ คือ

---

[23] กุลพล พลวัน. (2538). ***พัฒนาการแห่งสิทธิมนุษยชน*** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: วิญญชน. หน้า 37-41.

[24] เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. (2543). วิเคราะห์แนวความคิดสิทธิเสรีภาพตามกฎหมายบ้านเมือง. ***วารสารกฎหมายฉบับครบรอบ 20 ปี คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,*** 20 (2), หน้า 107-108.

ประการแรก แนวความคิดของสิทธิมนุษยชนที่แท้จริงนั้นแล้วมาจากกฎหมายธรรมชาติ แนวความคิดดังกล่าว กล่าวว่ามนุษย์นั้นเป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายธรรมชาติทั้งหมดและทุก ๆ คน จะต้องเคารพสิทธิตามกฎหมายธรรมชาติดังกล่าว ในทางตรงกันข้ามฝ่ายกฎหมายบ้านเมืองนั้นไม่ให้ความสำคัญเท่าไหร่ ถึงแม้จะมีการยอมรับในเรื่องดังกล่าวอยู่บ้างก็เป็นเพียงการยอมรับในหลักการสำคัญ ๆ เท่านั้น ดังได้ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร ดังนั้น จึงปรากฏว่ามีเรื่องดังกล่าวอยู่ไม่มากนัก การยอมรับแนวความคิดดังกล่าวจากกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองนั้นแสดงให้เห็นถึงการแปรสภาพแนวความคิดในเรื่องดังกล่าวของฝ่ายกฎหมายธรรมชาติ มาเป็นกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างแท้จริงโดยกฎหมายบ้านเมือง โดยมองเป็นรูปธรรมว่าทุกคนเป็นเจ้าของหรือผู้ทรงสิทธิดังกล่าว ดังปรากฏอยู่ในกฎหมายระหว่างประเทศ เช่น ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ใช่ว่าทุก ๆ ประเทศจะดำเนินรูปแบบดังกล่าวข้างต้น เช่น สาธารณรัฐฝรั่งเศสไม่ได้กล่าวถึงสิทธิมนุษยชนในภาพรวมทั้งหมด และไม่ได้มีการจำแนก และไม่มีการสร้างสถานภาพให้แก่สิทธิมนุษยชนโดยเฉพาะ กล่าวคือ มีการยอมรับสิทธิมนุษยชนในลักษณะเชิงบวกที่อยู่ภายใต้คุณภาพที่แตกต่างกันและนำไปสู่ผลทางกฎหมายที่แตกต่างกัน

ประการที่สอง แนวความคิดของทั้งสองฝ่ายนั้นไม่ได้มีเนื้อหาอย่างเดียวกันทั้งหมด กล่าวคือ สิทธิเสรีภาพตามกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองนั้นเป็นสิทธิมนุษยชนโดยสภาพ โดยนัยคือ มีอำนาจที่จะเลือกใช้หรือไม่ก็ได้ แต่อย่างไรก็ตามมีสิทธิมนุษยชนบางประเภทที่ผู้ทรงสิทธิดังกล่าว ไม่สามารถมีโอกาสเลือกได้มากนัก แต่ในขณะเดียวกันก็ได้สร้างและกำหนดให้สังคม (รัฐ) เป็นผู้ดำเนินการดังกล่าวให้แก่ประชาชนผู้ทรงสิทธินั้น เช่น มาตรฐานความปลอดภัยและความมั่นคงโดยเฉพาะในเรื่องสุขภาพในเรื่องการทำงาน เป็นต้น ถ้าพิจารณาในรูปแบบดังกล่าวจะพบว่าสิทธิเสรีภาพตามกฎหมายบ้านเมืองนั้นมีความเกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์ทั้งมวลของสิทธิมนุษยชน[25]

จากแนวความคิดดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การยอมรับหลักสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นสิทธิตามธรรมชาตินั้น จะต้องมีการแปรสภาพมาเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรโดยฝ่ายบ้านเมืองเสียก่อน จากกรณีดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นว่าการยอมรับสิทธิมนุษยชนตามแนวคิดสำนักกฎหมายฝ่ายธรรมชาตินั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเคารพสิทธิตามธรรมชาติของปัจเจกชนซึ่งสะท้อนได้จากคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ลงวันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ.1789 ในขณะที่สำนักกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองนั้น มีแนวคิดว่าสิ่งที่จะเป็นกฎหมายนั้นต้องปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร เพราะมีความแน่นอนเด่นชัดในการบังคับใช้

---

[25] เรื่องเดียวกัน, หน้า 107-108.

โดยให้เหตุผลว่าเป็นไปเพื่อประโยชน์ของรัฐ และเพื่อความสงบเรียบร้อยของรัฐอันเป็นประโยชน์มหาชน เพื่อต้องการให้รัฐมีความเป็นเอกภาพ ตามหลักความเป็นเอกภาพของรัฐ ดังนั้น การที่ต้องการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพสิทธิมนุษยชนของปัจเจกชน และต้องการสนองต่อประโยชน์ของรัฐและมหาชน และรักษาความเป็นเอกภาพของรัฐในขณะเดียวกันด้วยนั้น จึงจำเป็นต้องมีการประสานผลประโยชน์ของทั้งสองแนวความคิดของสองสำนักกฎหมายดังกล่าวเข้าด้วยกัน ดังได้เห็นจากรัฐธรรมนูญหลาย ๆ ฉบับของอารยประเทศ[26]

2.4.2 หลักสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของทุกประเทศต้องนำหลักสิทธิมนุษยชนตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งถือได้ว่าเป็นมาตรฐานสากลที่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของทุกประเทศต้องนำมาพิจารณาปฏิบัติ จึงต้องศึกษาถึงความหมาย และลักษณะของสิทธิมนุษยชนที่นำไปใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ดังนี้

1) ความหมายของสิทธิมนุษยชน

คำว่าสิทธิมนุษยชนนั้น ในทางวิชาการไม่มีการให้คำนิยามความหมายไว้นอกจากมีการพยายามอธิบายคำปรารภของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่ว่า “โดยที่การยอมรับนับถือเกียรติศักดิ์ประจำตัวและสิทธิเท่าเทียมกันและโอนมิได้ของบรรดาสมาชิกทั้งหลายแห่งครอบครัวมนุษย์เป็นหลักการพื้นฐานแห่งอิสรภาพความยุติธรรมและสันติภาพในโลก” ว่าหมายถึงอะไร และจากหลักการที่ว่าสิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิประจำตัวของมนุษย์ทุกคน เพราะมนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรี มีเกียรติศักดิ์ประจำตัว ไม่สามารถโอนให้แก่กันได้ นักปฏิบัติการสิทธิมนุษยชนได้ให้คำอธิบายไว้ว่า เราเรียกสิ่งจำเป็นสำหรับคนทุกคนที่ต้องได้รับในฐานะที่เป็นคน ซึ่งทำให้คน ๆ นั้น มีชีวิตอยู่รอดได้อย่างมีความเหมาะสมแก่ความเป็นคนและสามารถมีการพัฒนาตนเองได้ว่า คือ สิทธิมนุษยชน เมื่อนำคำอธิบายทั้งสองประการมาประกอบกันก็สามารถเข้าใจได้ว่า สิทธิมนุษยชน คือ สิ่งจำเป็นสำหรับคนทุกคนที่ต้องได้รับในฐานะที่เป็นคนเพื่อทำให้คน ๆ นั้นมีชีวิตอยู่รอดได้สิทธิมนุษยชนจึงมี 2 ระดับ ดังนี้[27]

ระดับแรก เป็นสิทธิที่ติดตัวคนทุกคนมาแต่เกิด ไม่สามารถถ่ายโอนให้แก่กันได้อยู่เหนือกฎหมายและอำนาจใด ๆ ของรัฐทุกรัฐ สิทธิเหล่านี้ ได้แก่ สิทธิในชีวิต ร่างกาย สิทธิในความเชื่อมโนธรรมหรือลัทธิทางศาสนา ทางการเมือง เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและแสดงออกหรือ

---

[26] คนึงนิจ ศรีบัวเอี่ยม. อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 15. หน้า 115-116.

[27] ศุภชัย นารถพจนานนท์. อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 4. หน้า 7-9.

การสื่อความหมายโดยวิธีอื่น ซึ่งสิทธิมนุษยชนเหล่านี้ไม่ต้องมีกฎหมายมารองรับสิทธิเหล่านี้ก็ดำรงอยู่ได้ เช่น แม้ไม่มีกฎหมายบัญญัติว่าการฆ่าคนเป็นความผิดตามกฎหมาย แต่คนทุกคนมีสำนึกรู้ได้เองว่าการฆ่าคนเป็นสิ่งต้องห้ามและเป็นบาปในทางศาสนา

ระดับที่สอง เป็นสิทธิที่ต้องได้รับการรับรองในรูปของกฎหมายหรือต้องได้รับการคุ้มครองโดยรัฐบาล ได้แก่ การได้รับสัญชาติ การมีงานทำ การได้รับความคุ้มครองแรงงาน ความเสมอภาคของหญิงชาย สิทธิของเด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ คนพิการ การได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งสิทธิมนุษยชนในระดับที่สองนี้ต้องมีการเขียนรับรองไว้ในกฎหมายหรือรัฐธรรมนูญหรือแนวนโยบายพื้นฐานของรัฐของแต่ละประเทศ เพื่อเป็นหลักประกันว่าคนทุกคนที่อยู่ในรัฐนั้นจะได้รับความคุ้มครองชีวิตความเป็นอยู่ให้มีความเหมาะสมแก่ความเป็นมนุษย์[28]

2) การนำสิทธิมนุษยชนไปใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา หมายถึง กระบวนการปฏิบัติการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพิสูจน์บุคคลผู้กระทำผิด หรือต้องสงสัยว่ากระทำผิดกฎหมายอาญา ซึ่งการจะให้เกิดความยุติธรรมแก่ประชาชนอย่างเท่าเทียมกันนั้นจำต้องมีกฎหมายคุ้มครองสิทธิของฝ่ายต่าง ๆ ไว้อย่างรัดกุม ซึ่งตามมาตรฐานสากลนั้นมีกฎหมายระหว่างประเทศกำหนดไว้ เช่น ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Right U.N.1948) โดยปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 1 - 3 เป็นเกณฑ์กล่าวถึงสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ เบื้องต้นที่สำคัญ 3 ประการคือ สิทธิในการดำรงชีวิต (right to life) สิทธิที่จะมีเสรีภาพ (right to liberty) และสิทธิที่จะมีความมั่งคง แห่งตัวตน (right to security of person) และเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่มนุษย์เมื่อเกิดมาพึงได้รับโดยเท่าเทียมกันและไม่มีการเลือกปฏิบัติทางเพศ เชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ข้อ 4 – 21 ได้กล่าวถึงสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (civil and political rights) ข้อ 22 – 27 ได้กล่าวถึงสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (economic, social and cultural rights) ที่พึงได้รับการยอมรับ ซึ่งสิทธิทั้งสองด้านได้ มีอนุสัญญาที่เกี่ยวข้อง กำหนดรายละเอียดและการคุ้มครองไว้ข้อ 28 - 30 กล่าวถึงทุกคนมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อระเบียบสังคมและประชาชนระหว่างประเทศที่มีการรับรองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพพื้นฐาน กล่าวคือ อยู่ภายใต้กฎหมายที่รับรองสิทธิและเสรีภาพพื้นฐาน และไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพ ของผู้อื่น ปัจจุบันประชาคมระหว่างประเทศถือว่าปฏิญญาสากลฯ เป็นเอกสารหลักเริ่มแรกที่สำคัญที่สุดฉบับหนึ่งในการกำหนดสิทธิมนุษยชนด้านต่าง ๆ ที่ควรได้รับการส่งเสริม และคุ้มครอง และเป็นจุดกำเนิดของ

---

[28] รัตนาภรณ์ จิระวัฒนชัย. อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 5. หน้า 24-25.

ตราสารปฏิญญาสากลด้านสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ ในเวลาต่อมา สำหรับกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนในเรื่องต่อไปนี้ถือได้ว่าเป็นมาตรฐานสากลที่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของทุกประเทศต้องนำมาพิจารณาปฏิบัติ ได้แก่ ข้อ 4 ข้อ 5 และ ข้อ 7 ถึง ข้อ 11[29]

(1) ลักษณะเฉพาะของสิทธิมนุษยชนที่ระบุไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมีดังต่อไปนี้[30]

- เป็นสิทธิที่ติดตัวมากับมนุษย์ (Inherent) เมื่อคนเกิดมาก็มีสิทธิมนุษยชนติดตัวมาด้วย เพราะมีความเป็นมนุษย์ ดังนั้น สิทธิมนุษยชนจึงเป็นสิทธิที่ติดตัวแต่ละคนมาไม่มีการให้ หรือซื้อ หรือสืบทอดมา

- เป็นสิทธิที่เป็นสากล (Universal) คือเป็นสิทธิของมนุษย์ทุกคน เหมือนกันไม่ว่าจะมีเชื้อชาติ เพศ หรือนับถือศาสนาใด ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่มาจากพื้นฐานทางสังคมหรือการเมืองอย่างใด มนุษย์ทุกคนเกิดมามีอิสระเสรี มีความเท่าเทียมกันในศักดิ์ศรีและสิทธิ

- เป็นสิทธิที่ไม่อาจถ่ายโอนให้แก่กันได้ (Inalienable) คือ ไม่มีใครจะมา แย่งชิงเอาสิทธิมนุษยชนไปจากกบุคลใดบุคคลหนึ่งได้ ถึงแม้ว่ากฎหมายของประเทศจะไม่ยอมรับรอง สิทธิมนุษยชน หรือแม้ว่าจะละเมิดสิทธิมนุษยชนก็ตาม ประชาชนของประเทศนั้นก็ยังมีสิทธิมนุษยชนอยู่

- เป็นสิทธิที่ไม่ถูกแยกออกจากกัน (Indivisible) กล่าวคือ เพื่อที่จะมีชีวิตอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี มนุษย์ทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะมีเสรีภาพ มีความมั่นคงและมีมาตรฐานการดำรงชีวิตที่เหมาะสมกับความเป็นมนุษย์ ดังนั้น สิทธิต่าง ๆ ของมนุษยชนจะต้องไม่ถูกแยกออกจากกัน

การพิจารณาพิพากษาคดีอย่างเป็นธรรมนั้นเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทุกส่วน ซึ่งเริ่มตั้งแต่กระบวนการปฏิบัติก่อนการพิจารณา ระหว่างพิจารณา และหลังการพิจารณาคดี รวมถึงในขั้นตอนของการบังคับคดี มีความเกี่ยวข้องกับสถาบันต่าง ๆ ของสังคมซึ่งต้องปฏิบัติงานโดยประสานความร่วมมือกัน ตลอดจนถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกันได้อย่างเหมาะสม จึงจะเกิดประสิทธิภาพของระบบงานทั้งหมดอย่างแท้จริง กระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงสามารถพัฒนาไปสู่มาตรฐานสากลได้

---

[29] กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2543). ***ทิศทางกระบวนการยุติธรรมไทยในศตวรรษใหม่.*** กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. หน้า 64-65.

[30] วิไล ณ ป้อมเพชร. (2551). ***ความเป็นมาของสิทธิมนุษยชนสากล.*** เอกสารประกอบการอบรมโครงการฝึกอบรมหลักสูตรการคุ้มครองพยานให้กับหน่วยงานที่มีภารกิจคุ้มครองพยาน. โรงแรมรามาการ์เด้น กรุงเทพฯ. หน้า 8-12, 22-23.

ซึ่งการคุ้มครองความปลอดภัยของพยานในคดีอาญาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับหลักสิทธิมนุษยชนดังกล่าวมาแล้วข้างต้น

2.4.3 หลักความยุติธรรม

ในเรื่องของความยุติธรรมนั้น มนุษย์ก็มักจะตั้งคำถามขึ้นว่า ความยุติธรรม นั้นแท้จริงหมายถึงอะไร และสิ่งใดจะเป็นเครื่องนำพาไปสู่ความยุติธรรมของสังคมได้ ทั้งนี้ เนื่องจากมนุษย์เมื่อมีการอยู่ร่วมกัน ก็จะเกิดความขัดแย้งไม่ว่าจะด้านเศรษฐกิจ สังคม หรือการเมือง อันนำไปสู่การทะเลาะเบาะแว้ง แย่งชิงทรัพยากรและผลประโยชน์ ทำลายซึ่งกันและกัน ดังนั้น ในแต่ละสังคมจึงต้องการสร้างความยุติธรรมขึ้น เพื่อจะทำให้มนุษย์ประพฤติปฏิบัติต่อกันอย่างเหมาะสม ทั้งนี้ โดยอาศัยหลักคำสอนทางศาสนา กฎหมาย และการทำสัญญาตกลงกันเป็นเครื่องมือในการอำนวยให้เกิดความยุติธรรม ซึ่งความยุติธรรมนั้นหากมองในแง่ของทฤษฎีสำนักกฎหมายบ้านเมือง ก็จะเน้นว่า ความยุติธรรม ก็คือ ความยุติธรรมตามกฎหมาย ซึ่งอาจจะเป็นมุมมองที่ไม่ค่อยจะถูกต้องนัก แต่ในมุมมองของทฤษฎีสำนักกฎหมายธรรมชาติ ได้กล่าวถึงความยุติธรรมไว้ว่า ความยุติธรรม ก็คือ คุณธรรมตามกฎธรรมชาติอย่างหนึ่ง โดยเป็นความสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ซึ่งอาจเกิดจากการมีกฎหมายที่ถูกต้องการรักษาสัญญาร่วมกัน ทั้งนี้การที่มนุษย์จะเข้าถึงความยุติธรรมได้ก็ต้องอาศัยเหตุผลและสติปัญญาในการค้นพบ และหากพิจารณาในแง่ของทฤษฎีสำนักนิติศาสตร์ เชิงสังคมวิทยา ก็มองว่า ความยุติธรรมจะเกิดได้ก็โดยอาศัยบทบาทของกฎหมายในการจัดระเบียบผลประโยชน์ของสังคม เน้นการศึกษาถึงวิธีการตรากฎหมาย เพื่อแก้ไขปัญหาความไม่ยุติธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมต่าง ๆ โดยเฉพาะการสร้างกฎหมายเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของส่วนรวม[31]

ความหมายของความยุติธรรมมีการนิยามไว้ ดังนี้

ตามพจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 หมายถึง ความเที่ยงธรรม ความชอบธรรม และความชอบด้วยเหตุผล

เพลโต ได้ให้ความหมายของความยุติธรรมว่า คือ การกระทำกรรมดีหรือการทำสิ่งที่ถูกต้อง ซึ่งเมื่อปรับหลักนี้เข้ากับปัจเจกบุคคล ความหมายของความยุติธรรมของเพลโต จึงหมายถึงการที่แต่ละคนกระทำในสิ่งที่ตนเกี่ยวข้องให้เป็นไปอย่างเหมาะสม

---

[31] วีระพงษ์ บุญโญภาส และคณะ. อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 9. หน้า 7.

พิทากอรัส นำเสนอว่า ความยุติธรรมเปรียบเทียบได้กับตัวเลขยกกำลังสองที่ให้ความเท่ากันคืนแก่สิ่งที่เท่ากัน กล่าวคือ ความยุติธรรมบังคับให้ตอบแทนหรือให้รางวัลกรรมดีในปริมาณเดียวกับกรรมดีที่ทำนั้น ขณะเดียวกันก็หมายถึงการลงโทษให้สาสมเท่าเทียมกับความผิดที่ก่อขึ้นเช่นเดียวกัน[32]

อลิสโตเติ้ล มองความยุติธรรมว่าเป็นคุณธรรมพิเศษเรื่องหนึ่งท่านกลางคุณธรรมที่มีหลากหลายในสังคม ความยุติธรรมเป็นคุณธรรมทางสังคมประการหนึ่งซึ่งเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และคุณธรรมเรื่องความยุติธรรมนี้จะใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อเมื่อมนุษย์ได้ปลดปล่อยตัวเองออกจากแรงผลักดันของความเห็นแก่ตัวอย่างยิ่งแล้ว

ซิเซโร ให้ความหมายความยุติธรรมว่า คือ การกำหนดของจิตใจมนุษย์ที่จะให้ทุกคนตามที่เขาควรจะได้[33]

1) ความสัมพันธ์ระหว่างความยุติธรรมกับกฎหมาย

ปรากฏรูปความสัมพันธ์ใน 2 แบบ ตามแนวคิดทางทฤษฎี คือ แนวคิดที่มองความยุติธรรมเป็นสิ่งเดียวกับกฎหมาย หรือความยุติธรรมตามกฎหมาย กับแนวคิดที่มองความยุติธรรมเป็นมาตรฐานหรือจุดมุ่งหมายของกฎหมาย

(1) ทฤษฎีที่ถือความยุติธรรมเป็นสิ่งเดียวกับกฎหมาย โดยทฤษฎีนี้ถือว่ากฎหมายและความยุติธรรมเป็นสิ่งเดียวกัน เนื่องจากล้วนมีกำเนิดมาจากพระเจ้า ซึ่งมีนักคิดและนักปราชญ์สำคัญที่เห็นด้วยกับทฤษฎีดังกล่าว อาทิเช่น

ฮันส์เคลเซ่น (Hans Kelsen) กล่าวว่า ความยุติธรรมคือ การรักษาไว้ซึ่งคำสั่งที่เป็นกฎหมาย โดยการปรับใช้คำสั่งนั้นอย่างมีมโนธรรม

(2) ทฤษฎีที่เชื่อว่าความยุติธรรมเป็นอุดมคติในกฎหมาย เป็นแนวคิดที่ความยุติธรรมได้รับการเชิดชูไว้สูงกว่ากฎหมาย ในแง่นี้ความยุติธรรมถูกพิจารณาว่าเป็นแก่นสารอุดมคติในกฎหมาย หรือเป็นความคิดอุดมคติซึ่งเป็นเสมือนเป้าหมายสูงส่งของกฎหมาย กฎหมายจึงเป็นสิ่งที่ต้องเดินตามหลังความยุติธรรม

การพิจารณาความหมายของความยุติธรรมที่อยู่เหนือกฎหมายเช่นนี้ ยังจัดได้ว่าเป็นการมองความยุติธรรมในภาพเชิงอุดมคติ อันเป็นวิธีคิดในทำนองเดียวกับปรัชญากฎหมายธรรมชาติ อีกทั้งเป็นวิธีคิดว่ากฎหมายมิใช่กฎเกณฑ์หรือบรรทัดฐานทางสังคมที่ถูกต้องหรือยุติธรรมโดยตัวของ

---

[32] วีระพงษ์ บุญโญภาส. อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 10. หน้า 279.

[33] วีระพงษ์ บุญโญภาส. อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 10. หน้า 279.

มันเอง ยังมีแก่นสารของความยุติธรรมที่อยู่เหนือและคอยกำกับเนื้อหาของกฎหมายในแบบกฎหมายเบื้องหลังกฎหมาย[34]

2) ความยุติธรรมตามแบบพิธี และความยุติธรรมตามเนื้อหา

ความยุติธรรมโดยรูปแบบ(ตามแบบพิธี) เน้นในหลักการที่เรียกร้องให้คดีที่เหมือนกันต้องได้รับการปฏิบัติหรือวินิจฉัยเช่นเดียวกัน (Like shall be treated alike) หรือหลักความเสมอภาคในการถือปฏิบัติ (Equality of Treatment) ซึ่งหมายความว่า การบังคับใช้กฎหมายต้องเป็นไปอย่างไม่มีอคติหรือความลำเอียง (Impartially) หรือไม่มีการเลือกปฏิบัติต่อคนรวยหรือคนจน ต่อคนแข็งแรง หรือคนอ่อนแอ กล่าวอีกนัยหนึ่งความยุติธรรมโดยรูปแบบจะเน้นความสำคัญของกระบวนการปรับใช้กฎหมายอย่างเป็นธรรมเหนือสิ่งอื่นใด และลักษณะเช่นนี้ทำให้เราอาจเรียกความยุติธรรมโดยรูปแบบใหม่ว่าเป็น “ความยุติธรรมเชิงกระบวนการ” (Procedural Justice)[35]

แต่ในอีกด้านตรงข้าม ความยุติธรรมตามเนื้อหา กลับเรียกร้องให้พิจารณากันที่ความชอบธรรมของเนื้อหาสาระที่เป็นจริงของกฎเกณฑ์ที่เป็นกฎหมายต่าง ๆ รวมทั้งผลลัพธ์ที่มุ่งหวังให้เกิดขึ้น มิใช่เพียงเพ่งแต่ความเป็นธรรมในเรื่องกระบวนการปรับใช้กฎหมายดังกล่าว ในแง่นี้เองที่ความยุติธรรมตามเนื้อหาจะเรียกร้องให้กำหนดเนื้อหาสาระของกฎหมาย ให้สอดคล้องกับหลักคุณค่าพื้นฐานของสังคมหรือมาตรฐานของความถูกต้อง ความยุติธรรมซึ่งเหมาะสมกับยุคสมัยและประโยชน์สุขส่วนรวม[36]

โดยสรุป ความยุติธรรมอาจหมายถึง ความสุจริต ความเป็นธรรม ความชอบธรรม ความชอบด้วยกฎหมาย ความถูกต้องตามกฎหมาย สิทธิตามกฎหมาย การปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนประเพณี และการปฏิบัติตามหน้าที่ ความยุติธรรมคลุมถึงความประพฤติทั้งหมดของคนเราในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคนอื่น โดยความยุติธรรมจะมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกับกฎหมายตลอดเวลาจนอาจกล่าวได้ว่า ความยุติธรรมเป็นจุดประสงค์สูงสุดอันหนึ่งของกฎหมายหรือคุณค่าของกฎหมายอยู่ที่ความยุติธรรมนั่นเอง แต่ทั้งนี้หลักความยุติธรรมเป็นหลักที่กว้างกว่าหลักกฎหมาย ความยุติธรรมตาม

---

[34] นวลจันทร์ ทัศนชัยกุล. (2548). ***อาชญากรรม (การป้องกัน: การควบคุม)*** (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: พรทิพย์การพิมพ์. หน้า 3–4.

[35] พรชัย ขันตีธัชชัย ปิตะนีละบุตร และอัศวิน วัฒนวิบูลย์. (2543). ***ทฤษฎีและงานวิจัยทางอาชญาวิทยา.*** กรุงเทพฯ: บุ๊คเน็ท. หน้า 10-11.

[36] จรัญ โฆษณานันท์. (2550). ***นิติปรัชญาแนววิพากษ์.*** กรุงเทพฯ: นิติธรรม. หน้า 419.

กฎหมายแคบกว่าความยุติธรรมโดยทั่วไป กล่าวคือ เป็นความยุติธรรมที่จำกัดอยู่ในขอบเขตของกฎหมายหรือการใช้กฎหมาย อีกทั้งความยุติธรรมควรจะได้รับการพิจารณาในความชอบธรรมของเนื้อหาสาระเป็นหลัก มิใช่เน้นไปที่ความเป็นธรรมในเรื่องกระบวนการปรับใช้กฎหมาย

2.4.4 ทฤษฎีความเสมอภาค

การปกครองในระบอบประชาธิปไตย มีหลักการที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ การให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนในรัฐหรือประเทศของตนให้มีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะในแง่ของเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม นั่นก็หมายความว่า รัฐให้หลักประกันแก่ประชาชนทุกคนว่าประชาชนทุกคนจะได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกัน เสมอภาคกัน ไม่มีการเลือกปฏิบัติ ซึ่งสิ่งหนึ่งที่สามารถแสดงให้เห็นถึงความเสมอภาค และเป็นเครื่องมือสำคัญในการควบคุมให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิเสมอภาคกัน ก็คือ กฎหมาย โดยกฎหมายจะเป็นตัวที่กำหนดสิทธิ หน้าที่ บทบังคับ และบทลงโทษแก่ประชาชนของตน ทั้งนี้ ก็เพื่อให้สังคมโดยรวมเกิดความสงบเรียบร้อย อันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ให้มีความเจริญก้าวหน้าต่อไปในอนาคต[37]

“ความเสมอภาคแบบเสรีนิยม” สัมพันธ์แน่นแฟ้นกับ “ความเป็นกลางของรัฐต่อคำถามเรื่องชีวิตที่ดี (Neutrality)” สังคมปัจจุบันมีลักษณะเป็นพหุนิยมสูง คนส่วนใหญ่มีอิสระในการเลือกกำหนดชีวิตของตนเองตามทัศนคติ หรือความเชื่อส่วนตัวของแต่ละคนเกี่ยวกับสิ่งที่ดีในสภาพการณ์เช่นนี้รัฐไม่มีหน้าที่แทรกแซงการตัดสินใจในการดำเนินชีวิตของแต่ละคน และควรให้อิสระแก่ทุกคนในการแสวงหารูปแบบชีวิตที่แต่ละคนเห็นว่าเหมาะสมสำหรับตน ดอว์คิน เชื่อว่ารัฐเสรีนิยมคือรัฐที่เป็นกลาง เชิงคุณค่า ที่ไม่สวมบทบาทเป็นผู้ตัดสินชีวิตของใคร และไม่เชิดชูคุณค่าของชีวิตแบบใดเหนือชีวิตแบบอื่นๆ รัฐมีหน้าที่เพียงให้หลักประกันว่า เสรีภาพของทุกคนจะได้รับการเคารพและคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกัน รัฐที่เป็นกลางในแง่นี้จึงเป็นรัฐที่ปฏิบัติต่อพลเมืองทุกคนในฐานะบุคคลอิสระและมีเหตุผลอย่างเท่าเทียม แต่ความเป็นกลางของรัฐไม่ได้หมายถึงรัฐไม่มีบทบาทเลย หลักดังกล่าวเรียกร้องให้รัฐต้องดำเนินมาตรการบางอย่างที่จะให้หลักประกันว่าทุกคนจะมีโอกาสที่เท่าเทียมกันในการบรรลุถึงรูปแบบชีวิตที่แต่ละคนเลือกสำหรับตนเอง ความเป็นกลางจึงสัมพันธ์

---

[37] จิตตพงศ์ สระชิต. (2553). ***มาตรการทางอาญาของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมในการดำเนินคดีกับผู้ประกอบการเหมืองแร่.*** งานวิจัยกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่. หน้า20.

โดยตรงกับความเสมอภาคแบบเสรีนิยมที่เน้นการจัดสรรโอกาส หรือวิถีทางเพื่อไปสู่โอกาสในการดำเนินชีวิตตามอุดมคติแก่ทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน[38]

ความเป็นกลางของรัฐจึงมีสองความหมายซ้อนกัน ความหมายแรก หมายถึงรัฐต้องเปิดโอกาสให้ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพอย่างกว้างขวางเท่าเทียมกัน สำหรับที่แต่ละคนจะแสวงหาชีวิตที่ดีที่เหมาะสมสำหรับตน และความหมายหลัง หมายถึงรัฐต้องดำเนินการเพื่อให้แน่ใจว่าทุกคนมีโอกาสประสบความสำเร็จตามแผนการชีวิตที่แต่ละคนมุ่งหวังอย่างเท่าเทียมกัน หลักแห่งความเป็นกลางจึงสอดคล้องกับความเสมอภาคแบบเสรีนิยมซึ่งส่งเสริมให้รัฐปฏิบัติต่อทุกคนอย่าง เท่าเทียมกันโดยจัดสรรทรัพยากรให้แก่ทุกคน เพื่อให้โอกาสแก่คนเหล่านี้ที่จะประสบความสำเร็จในชีวิตของตนอย่างเท่าเทียมกัน หลักแห่งความเป็นกลางเป็นหลักประกันว่ารัฐจะไม่มีอคติเข้าข้างแบบแผนชีวิตของคนบางคนหรือเข้าแทรกแซงกำกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนอื่น ๆ แต่คอยดูแลให้ชีวิตของคนเหล่านี้ดำเนินไปตามที่แต่ละคนปรารถนา แต่ขณะเดียวกันรัฐมีหน้าที่คอยดูแลให้ทุกคนมีปัจจัยที่เพียงพอและใกล้เคียงกันสำหรับการใช้ชีวิต การจัดสรรทรัพยากรอย่างเท่าเทียมในแง่นี้ จึงเป็นการแสดงถึงความเคารพในหลักแห่งความเป็นกลาง และความเสมอภาคแบบเสรีนิยมไปพร้อมกัน[39]

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา

การดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในส่วนที่เกี่ยวกับการดำเนินการสอบสวนและการนำสืบพยานบุคคลในคดีอาญามีประเด็นปัญหาในทางปฏิบัติค่อนข้างมาก เนื่องจากพยานบุคคลเป็นพยานที่สำคัญและมีปัญหาต่างๆ มากกว่าพยานประเภทอื่นในการดำเนินกระบวนพิจารณาทางอาญาพยานบุคคลขึ้นอยู่กับปัจจัยพื้นฐานหลายประการที่เป็นสาเหตุทำให้เกิดการผันแปรเปลี่ยนแปลงได้ง่าย เช่น สภาพจิตใจของพยาน ความสามารถในการทรงจำ อารมณ์ และระยะเวลาเป็นต้น ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้จะไม่บังเกิดขึ้นกับพยานประเภทอื่นยกเว้นพยานผู้เชี่ยวชาญแต่ก็ไม่พบบ่อยนักความรู้สึกไม่ปลอดภัยและความหวาดกลัวของพยานบุคคล ตลอดจนการถูกข่มขู่ถูกทำร้าย หรือถูกอิทธิพลคุกคามบังคับบีบคั้นในรูปแบบต่าง ๆ จัดว่าเป็นปัญหาสำคัญ และเป็นสาเหตุให้เกิดผลกระทบกระเทือนเสียหายต่อกระบวนการยุติธรรมอย่างมาก เพราะจะทำให้พยานบุคคลไม่กล้าไปเป็น

---

[38] ฉัตรไชย จันทร์พนายศรี. (2559). ***หลักสิทธิมนุษยชน.*** รายงานการอบรมหลักสูตร หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 4. วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. หน้า 4.

[39] เรื่องเดียวกัน, หน้า 4.

พยานต่อพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาล ผลที่ติดตามมาก็คือคดีต้องเสียความเป็นธรรมไป ซึ่งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 40 (5) ได้รับรองสิทธิของพยานบุคคลในคดีอาญาในการได้รับความคุ้มครองและปฏิบัติอย่างเหมาะสม โดยได้บัญญัติให้บุคคลซึ่งเป็นพยานในคดีอาญามีสิทธิได้รับความคุ้มครอง การปฏิบัติที่เหมาะสมและค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ

2.5.1 การแบ่งประเภทการคุ้มครองพยาน

การคุ้มครองพยานบุคคลแบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ

1) การคุ้มครองบุคคลที่มาเป็นพยาน คือ การคุ้มครองสวัสดิภาพในชีวิตและร่างกายของบุคคลที่มาเป็นพยาน เพื่อเข้าสู่กระบวนการพิจารณาให้ได้รับความปลอดภัยจากการกระทำในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การคุกคาม การทำร้าย การข่มขู่ เพื่อให้รัฐได้มาซึ่งพยานหลักฐานที่ดีที่สุดในการพิจารณาคดี ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม จึงถือเป็นการคุ้มครองพยานบุคคลขั้นเบื้องต้น

2) การคุ้มครองคำให้การของบุคคล เป็นการคุ้มครองคำให้การของบุคคลให้ได้รับการปกป้องจากปัจจัยภายนอก หรือการคุ้มครองเพื่อให้พยานบุคคลสามารถให้การโดยปราศจากปัจจัยต่าง ๆ ที่อาจมีผลกระทบกับคำให้การของพยาน ซึ่งถือว่าเป็นการคุ้มครองในระดับที่สูงขึ้น เนื่องจากมีเหตุปัจจัยหลายประการที่อาจส่งผลกระทบให้พยานบุคคลให้การบิดเบือนไปจากข้อเท็จจริงที่ได้รู้เห็น เช่น อาจเกิดจากปัจจัยซึ่งเกิดจากปัจจัยทางธรรมชาติ เช่น อายุ วัย ความสามารถในการถ่ายทอดหรือความสามารถในการจดจำ หรือปัจจัยซึ่งเกิดจากการกระทำของมนุษย์ เช่น การให้สินบน การชักจูง การขัดขวางในรูปแบบต่าง ๆ หรือเกิดจากความเครียดที่เกิดขึ้นจากกระบวนการพิจารณา เช่น การให้การเผชิญหน้าต่อจำเลย การถูกซักถามจากคู่ความ ดังนั้น จึงได้ปรับปรุงกระบวนการพิจารณาความอาญาให้พยานสามารถให้การได้อย่างปราศจากการขัดขวาง เช่น การใช้เทคโนโลยีในการสืบพยาน หรือการสืบพยานล่วงหน้าในกรณีมีเหตุอันควรเชื่อว่าพยานอาจได้รับการยุ่งเหยิง แต่การให้การคุ้มครองต่อพยานนั้นต้องไม่เป็นการกระทบสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลย โดยเฉพาะการสืบพยานต่อหน้าจำเลย (Confrontation) หรือให้จำเลยได้มีโอกาสถามค้านพยาน (Cross-Examination) ดังนั้น รัฐในฐานะผู้บริหารงานยุติธรรมจำเป็นต้องหามาตรการต่าง ๆ เพื่อคุ้มครองพยานสามารถให้การต่อศาลรวมทั้งให้พยานได้รับความปลอดภัย[40]

---

[40] วันชัย ถนัดกิจ. (2552). ***บทบาทพนักงานสอบสวนต่อการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา.*** รายงานการวิจัยหลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง วิทยาลัยการยุติธรรม. หน้า 16-17.

2.5.2 การแบ่งระยะเวลาการคุ้มครองความปลอดภัยของพยานบุคคล

ระยะเวลาในการคุ้มครองความปลอดภัยของพยานบุคคลแบ่งออกได้เป็น 2 ระยะ ดังนี้

1) การคุ้มครองความปลอดภัยพยานบุคคลระหว่างการพิจารณา

โดยสาเหตุสำคัญมุ่งประโยชน์ต่อคดีเป็นสำคัญ ดังนั้น การคุ้มครองเพื่อมุ่งให้ได้มาซึ่งพยานบุคคลเพื่อมาให้การชั้นสอบสวนและพิจารณาคดี ในช่วงเวลาดังกล่าว ความเสี่ยงของการได้รับอันตรายจะสูงเนื่องจากการให้การของพยานมีผลโดยตรงต่อคดี การทำให้พยานไม่สามารถมาให้การได้จะส่งผลต่อคดีอาญาทำให้ศาลยกฟ้องในคดีดังกล่าวได้ ดังนั้น การคุ้มครองความปลอดภัยในช่วงเวลาดังกล่าวจะมีลักษณะที่เป็นการหาที่พักชั่วคราวหรือการใช้กำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจคุ้มกัน

2) การคุ้มครองความปลอดภัยของพยานบุคคลหลังการพิจารณา

เมื่อพยานบุคคลให้การในชั้นพิจารณาแล้ว แม้จะไม่ส่งผลกระทบในทางคดี แต่อาจเกิดภยันตรายจากการแก้แค้นจากกลุ่มบุคคลได้ ซึ่งการคุ้มครองความปลอดภัยภายหลังจากการพิจารณาจะเป็นการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคล ซึ่งโดยสภาพความเป็นจริงไม่มีการคุ้มครองความปลอดภัยในลักษณะที่แตกต่างกัน เช่น การให้พยานเปลี่ยนชื่อ นามสกุล การย้ายที่อยู่ การเปลี่ยนแปลงอาชีพ รวมทั้งการปกปิดชื่อที่อยู่ของพยาน เพื่อหลีกเลี่ยงการติดตามแก้แค้น การคุ้มครองในระยะนี้นอกจากการให้พยานได้รับความปลอดภัย มาตรการคุ้มครองพยานยังมีเป้าหมายสำคัญให้พยานสามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง (Self-sufficient)[41]

2.5.3 ขั้นตอนการคุ้มครองพยานบุคคล

1) การทำให้การข่มขู่ คุกคาม มีความยากลำบากและความเสี่ยงเพิ่มมากขึ้น

การข่มขู่ที่น่าเชื่อถือจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ถ้าข้อมูลเกี่ยวกับพยานบุคคลถูกเก็บเป็นความลับ ในต่างประเทศ เช่นสหรัฐอเมริกา ความลับเกี่ยวกับพยานจะถูกเก็บเป็นการถาวร หากเจ้าหน้าที่จะใช้ประโยชน์จากข้อมูล รวมถึงทราบว่าพยานบุคคลอาจได้รับอันตรายจะมีการขอ หมายค้น หรือขออนุญาตศาลดักฟังทางโทรศัพท์ หรือการกระทำอื่น ๆ เพื่อติดตามข้อมูล ในประเทศโคลัมเบีย กรณี

---

[41] อุดม รัฐอมฤต. (2558). ***คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน*** (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 1.

ความผิดที่เกี่ยวข้องกับองค์กรอาชญากรรมจะมีการเก็บความลับเกี่ยวกับพยานบุคคลเป็นการถาวร ซึ่งหลักการดังกล่าวเป็นที่ยอมรับนำไปปฏิบัติในหลายประเทศทั่วโลก[42]

2) การทำให้การข่มขู่ คุกคาม ไม่ส่งผลประโยชน์ต่อผู้กระทำ

การทำให้การข่มขู่ คุกคาม ไม่ส่งผลประโยชน์ต่อผู้กระทำ มีหลายวิธีที่จะทำให้การข่มขู่พยานไม่เป็นผลสำเร็จ โดยเฉพาะการที่สามารถ ทำให้พยานมาให้การโดยเร็วที่สุดก่อนที่จะมีการข่มขู่ ซึ่งในระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร(Civil law System)คำให้การของพยานในชั้นพนักงานสอบสวนสามารถใช้เป็นพยานในศาลได้ หากพยานบุคคลปฏิเสธการให้การในชั้นศาล ถ้าคำให้การดังกล่าวได้มีการซักค้านและมีการเบิกความต่อหน้าจำเลย

3) การสร้างแรงจูงใจต่อพยานเพื่อหลีกเลี่ยงการกระทำตามที่ได้รับการข่มขู่ ซึ่งมีพยานจำนวนมากที่อาจจะต้องเสี่ยงภัยต่อการให้การถึงผู้ต้องหาที่อันตราย จึงต้องสร้างแรงจูงใจโดยการลดโทษหรือข้อกล่าวหาต่อพยานบุคคลดังกล่าว[43]

4) การดำเนินการกับผู้คุกคาม ในกรณีที่มีการข่มขู่เจ้าหน้าที่ศาล พนักงานอัยการมักจะมีการสืบสวน แม้ในต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกาจะมีการกำหนดให้การกระทำในลักษณะดังกล่าวเป็นการกระทำความผิดที่รุนแรง แต่การกระทำการข่มขู่ คุกคาม ก็ยังมีเกิดขึ้นโดยเฉพาะพยานซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด มักจะถูกละเลยและทำให้การข่มขู่นั้นประสบความสำเร็จ[44]

การคุ้มครองพยานบุคคลจึงมีแนวคิดให้มีพยานบุคคลและให้พยานบุคคลนั้นมีคุณค่าต่อการพิจารณาคดี โดยวิธีการจัดให้บุคคลที่เป็นพยานนั้นได้รับความปลอดภัยจากภยันตรายจากการกระทำที่มิชอบในรูปแบบต่าง ๆ แต่ในกระบวนการพิจารณาคดีนั้นให้ความสำคัญ ที่คำให้การหรือถ้อยคำของพยานบุคคลนั้นว่ามีความน่าเชื่อถือหรือมีน้ำหนักมากน้อยเพียงใด ดังนั้น การคุ้มครองพยานบุคคลจึงเป็นการใช้อำนาจรัฐในการจัดการเพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานที่ดีที่สุด หรือพยานสำคัญในคดี ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม และเป็นการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลที่

---

[42] เข็มชัย ชุติวงศ์. (2557). ***คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*** (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา. หน้า 57.

[43] เรื่องเดียวกัน, หน้า 58.

[44] ณรงค์ ใจหาญ. (2556). ***หลักกฎหมายพิจารณาความอาญา เล่ม 1*** (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 29.

จะได้รับความปลอดภัยไปพร้อมกันด้วย การศึกษาถึงแนวคิดของการคุ้มครองพยานบุคคลนี้จึงเป็นพื้นฐานของการหามาตรการในการคุ้มครองพยานที่มีประสิทธิภาพต่อไป[45]

2.6 หลักการพิจารณาและการใช้มาตรการของรัฐในการคุ้มครองความปลอดภัยพยานบุคคล

การให้ความคุ้มครองพยานบุคคลจะเป็นมาตรการอันหนึ่งที่ช่วยให้บุคคลเกิดความกล้าที่จะเสียสละความสะดวกสบายส่วนตัวเข้ามาเป็นพยานในคดีต่าง ๆ ที่เข้ารู้เห็นเหตุการณ์โดยไม่หวาดหวั่นต่อภัยอันตรายที่จะเกิดขึ้นจากการข่มขู่ของบรรดามิจฉาชีพ เพราะตามสภาพปกติทั่วไปประจักษ์พยานในคดีอาญาก็หายากอยู่แล้ว ถ้ายังคงปล่อยให้พยานถูกข่มขู่หรือถูกทำร้าย เนื่องจากเข้ามาเป็นพยานเท่ากับเป็นการเพิ่มความยากลำบากของการแสวงหาพยานยิ่งขึ้นไปอีก ทุกคนจะปฏิเสธการเป็นพยานเพราะเกรงกลัวต่อภัยมืดที่จะติดตามมาในภายหลังในคดีอาญาทุกประเภทไม่ว่าจะเกิดขึ้นภายในประเทศไทย หรือเกิดต่างประเทศ รัฐและผู้เสียหายหรือเจ้าทุกข์ต่างก็มุ่งที่จะให้ได้ตัวผู้กระทำความผิดหรืออาชญากรมาดำเนินการตามขั้นตอนของกฎหมายเพื่อลงโทษให้สาสมกับความผิดที่เขาได้ก่อขึ้น ทั้งนี้การพิจารณคดีเริ่มตั้งแต่ชั้นจับกุม สอบสวน ฟ้องร้อง พิพากษาตัดสิน และการลงโทษจะต้องอาศัยพยานหลักฐาน (Evidence) เป็นสำคัญ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าพยานหลักฐานถือเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งโดยเริ่มต้นตั้งแต่ชั้นจับกุมในขั้นตอนของตำรวจตลอดไปจนถึงขั้นศาล ความคุ้นเคยในการดำเนินคดีอาญาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทยจะเน้นไปที่พยานบุคคล (Witness) เป็นสำคัญยิ่งกว่าพยานหลักฐานชนิดอื่น ๆ

2.6.1 การพิจารณาของรัฐในการคุ้มครองความปลอดภัยพยานบุคคล

การพิจารณาของรัฐในการคุ้มครองความปลอดภัยพยานบุคคล ซึ่งในแต่ละรัฐนำมาปรับใช้ภายใต้หลักการที่ว่า “พยานบุคคลจะไม่ให้การโดยปราศจากการคุ้มครองจากภยันตรายหรือการตอบแทนที่เกี่ยวกับการกระทำผิดทางอาญา” นอกจากนั้นยังมีการศึกษาความผิดมูลฐานที่นำไปสู่การนำมาตรการคุ้มครองพยานมาใช้ คำจำกัดความของพยานบุคคล กำหนดระยะเวลาคุ้มครอง การสิ้นสุด

---

[45] เรื่องเดียวกัน, หน้า 29.

ระยะเวลาการคุ้มครอง โดยมีการพิจารณาของรัฐในการคุ้มครองความปลอดภัยพยานบุคคล ประกอบด้วยเงื่อนไขดังต่อไปนี้[46]

1) ความรุนแรงของการกระทำผิด

2) ความสำคัญของพยาน

3) ภยันตรายที่พยานอาจได้รับ

4) ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับพยานบุคคล

5) ผลประเมินทางจิตวิทยาถึงความเหมาะสม

6) วิธีการอื่นในการให้ความคุ้มครอง

7) ประวัติอาชญากรรมของพยาน

8) ความยินยอมของพยานหรือบุคคลที่มีอำนาจให้ความยินยอม

โดยทั้งนี้รัฐต่าง ๆ มักจะกำหนดบุคคลที่ได้รับความคุ้มครองได้แก่พยาน และบุคคลใกล้ชิดกับพยาน ซึ่งมีผลต่อการให้การของพยาน[47]

2.6.2 การใช้มาตรการของรัฐในการคุ้มครองความปลอดภัยพยานบุคคล

ในการใช้มาตรการคุ้มครองความปลอดภัยกับพยานบุคคลที่มีประสิทธิภาพของรัฐ จะต้องคำนึงถึงความจำเป็นแล้วแต่กรณี หากกรณีคาดการณ์ได้ว่าการคุกคาม ข่มขู่พยานไม่ถึงขั้นรุนแรงพอก็จะให้ความคุ้มครองพยานได้ โดยไม่มีความจำเป็นจะต้องใช้วิธีเปลี่ยนชื่อ-นามสกุล หรือที่อยู่อาศัย เพียงแต่จัดให้พยานอยู่ในความดูแลของเจ้าหน้าที่ของรัฐก็พอในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง แต่หากการคุกคาม ข่มขู่ ถึงขั้นรุนแรงมาก รัฐก็ควรใช้มาตรการพิเศษมาเสริมในการให้ความคุ้มครองพยาน ดังนั้นจึงกล่าว ได้ว่าการใช้มาตรการของรัฐในการคุ้มครองความปลอดภัยพยานบุคคลมีอยู่สองอย่าง ดังนี้[48]

1) การใช้มาตรการทั่วไป

---

[46] สุจิภา ปิ่นศรีเพ็ชรกูล. (2558). ***การอนุญาตให้พยานบุคคลนำทนายความหรือที่ปรึกษาเข้าร่วมการให้ถ้อยคำในชั้นสอบสวน.*** วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 21-22.

[47] วันชัย รุจนวงศ์. (2537). มาตรการคุ้มครองพยานบุคคล. ***วารสารอัยการ,*** 17 (201), หน้า 201.

[48] พร้อมพันธ์ ครบตระกูลชัย. (2552). ***การกันบุคคลหรือผู้ถูกกล่าวหาไว้เป็นพยาน: ศึกษากรณี พรบ. มาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2551.*** วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 41-42.

ในเบื้องต้นรัฐสามารถใช้มาตรการทางกฎหมายในการให้ความปลอดภัยกับพยานบุคคลตามวิธีการตามปกติ เช่น ให้พยานชี้ตัวผู้ต้องหาผ่านทางกระจกโดยไม่ให้เห็นหน้าจำเลยให้จำเลยอยู่ในความควบคุมของรัฐ หากจำเลยจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน การไม่อนุญาตให้ปล่อยตัวจำเลยชั่วคราว การใช้เทคโนโลยีโดยวิธี VDO Conference มาใช้ในการสืบพยานการบัญญัติกฎหมายให้บุคคลรับผิดในการกระทำที่ยุ่งเหยิงต่อพยาน เป็นต้น สำหรับการให้จำเลยอยู่ภายใต้ควบคุมดูแลของรัฐอันเป็นการลดความเสี่ยงภัยในความปลอดภัยของพยานได้ระดับหนึ่ง นอกจากนี้แล้วหลายประเทศมักจะกำหนดวิธีการให้พยานบุคคลมีสิทธิยื่นคำร้องขอความยุติธรรมจากรัฐ ในการใช้มาตรการทั่วไปโดยมีแบบฉบับของแต่ละประเทศสองวิธี ดังนี้[49]

(1) การย้ายพยานหรือผู้ใกล้ชิดไปอยู่ในสถานที่ปลอดภัย โดยจำเลยหรือผู้ต้องหาไม่สามารถพบเห็นได้

(2) การให้พยานเปลี่ยนชื่อ-นามสกุล ชั่วคราว

2) การใช้มาตรการพิเศษ

การที่หลายประเทศจำเป็นต้องใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานสืบเนื่องมาจากปัญหาองค์กรอาชญากรรม ซึ่งมีการพัฒนาในลักษณะข้ามชาติมักจะมีเครือข่ายในการกระทำผิดหลาย ๆ รัฐ มักมีการคุกคาม ข่มขู่ ทำร้าย กำจัดพยานหรือผู้ใกล้ชิด มีการกดดันพยานไม่ให้พยานไปให้การต่อเจ้าหน้าที่หรือศาล แม้สมาชิกผู้กระทำผิดจะถูกจับได้ก็ยังมีสมาชิกหรือ ผู้กระทำผิดอย่างต่อเนื่อง การสืบสวนสอบสวนเพื่อเอาผิดต่อผู้กระทำผิดหรือผู้ร่วมขบวนการจำเป็นต้องใช้บุคคลที่มีความใกล้ชิดกับการกระทำผิด โดยเฉพาะในขั้นตอนการให้การเป็นพยานในศาลจึงมีการกันผู้ร่วมกระทำผิดเป็นพยานเพื่อสืบสาวไปให้ถึงผู้บงการหรือตัวการสำคัญ จำเป็นต้องใช้มาตรการพิเศษในการต่อต้าน องค์กรอาชญากรรมดังกล่าว โดยการคัดเลือกพยานบุคคลเข้าสู่ความ ดูแลของรัฐ โดยพิจารณาจากพยานที่มีโอกาสได้รับความเสี่ยงภัยและพิจารณารวมกับปัจจัยอื่น เนื่องจากรัฐมีข้อกำหนดให้ด้านงบประมาณและบุคลากร[50]

---

[49] เรื่องเดียวกัน, หน้า 41-42.

[50] วีระพงษ์ บุญโญภาส และคณะ. (2546). ***การบริหารจัดการระบบงานคุ้มครองพยานของสำนักงาน คุ้มครองพยานกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546.*** โครงการศึกษาวิจัยศูนย์ข้อมูลอาชญากรรมทางธุรกิจและการฟอกเงิน คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 18.

รัฐต่าง ๆ จะใช้มาตรการพิเศษในการให้ความคุ้มครองพยานโดยจะใช้วิธีการที่แตกต่างกัน แต่วิธีการที่ได้ผลให้พยานอยู่ในความคุ้มครองของรัฐก็โดยการจัดในรูปโครงการ ซึ่งมีหลักการสำคัญในการจัดโครงการของรัฐในการให้ความคุ้มครองพยาน ดังต่อไปนี้

(1) รัฐให้ความคุ้มครองพยานรวมถึงผู้ใกล้ชิดพยานที่จะมาเบิกความในระหว่างพิจารณา รวมทั้งเบิกความแล้ว

(2) รัฐให้ความคุ้มครองพยานในความผิดซึ่งเกี่ยวกับองค์กรอาชญากรรม เช่น การก่อการร้าย การค้ามนุษย์ หรือความผิดอุกฉกรรจ์ หรือในกรณีที่พยานได้รับการคุกคาม ข่มขู่

(3) รัฐให้ความคุ้มครองพยานโดยการเปลี่ยนชื่อ นามสกุล การย้ายที่อยู่ การให้ความสะดวกพยาน การให้ความคุ้มครองความปลอดภัย การจัดการค่าใช้จ่ายให้พอสมควร การรักษาข้อมูลความลับของพยานหรือสิ่งที่ใช้ในการยืนยันตัวพยาน

(4) รัฐจะใช้หลักการพิจารณาในการให้ความคุ้มครองพยานจากความรุยแรงของคดี ความสำคัญของพยานในคดี ภยันตรายที่อาจได้รับ ผลการประเมินด้านจิตวิทยา ความเสี่ยงภัยของสังคม การคุ้มครองด้วยวิธีอื่นที่เหมาะสม ตลอดทั้งค่าใช้จ่ายในการคุ้มครองพยาน

(5) รัฐจะใช้วิธีการคุ้มครองพบายโดยการจัดทำบันทึกข้อตกลง โดยรัฐมีหน้าที่ในการคุ้มครองพยาน รวมถึงผู้ใกล้ชิดตามความจำเป็นและสมควร และพยานมีหน้าที่ในการให้ความร่วมมือกับรัฐในการให้ข้อมูลพยานหลักฐาน การเปิดข้อมูลทั้งทางกฎหมายและทางหนี้สิน รวมทั้งให้ความร่วมมือกับรัฐในกรณีอื่น ๆ ตามความจำเป็น[51]

---

[51] เรื่องเดียวกัน, หน้า 20.